

Jorid Krane Hanssen

Homoseksuelle foreldre – (u)vanlige familier?

Ungdom, unge og voksnes oppveksterfaringer fra familier med homoseksuelle foreldre

Familier er konstruerte på svært mange ulike måter. Denne ulikheten og dette mangfoldet kan uttrykkes som *a bewildering variety of alternative lifestyles* (Cheal 1999), hvilket indikerer behovet for å stille spørsmål om "familien" virkelig eksisterer. Denne artikkelen er en del av et større studie som innebefatter intervjuer med 25 personer i alderen 15 til 45 år. Felles for disse er at de alle har vokst opp med homoseksuelle foreldre. Fokuset i denne artikkelen er hvilken betydning begrepet "familie" har for dem; hvordan de definerer familierelasjoner og familiemedlemmer, hvordan de vurderer sine familier i forhold til hva samfunnet aksepterer/ikke-aksepterer, og hvilken betydning foreldreskapet har for dem. I artikkelens første del diskuteres familiebegrepet ut fra et perspektiv knyttet til forståelsen av mangfold og ulikhet, mens andre delen av artikkelen diskuterer informantenes refleksjoner hovedsakelig i lys av begrepene *doing family* og *family relations*. Hensikten med artikkelen er å gi et innblikk i hvilke erfaringer og refleksjoner ungdom, unge og voksne med homoseksuelle foreldre har gjort seg ved å vokse opp i disse tilsynelatende "uvanlige" familiene.

Nøkkelord: familie, relasjoner, oppvekst, homoseksuelle foreldre, foreldreskap

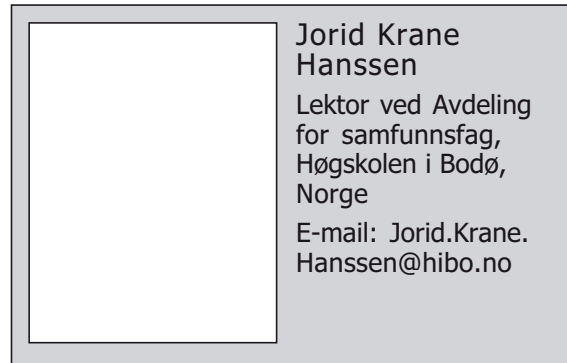
Familier med homoseksuelle foreldre oppfattes gjerne som annerledes enn familier med heteroseksuelle foreldre. Annerledesheten knyttes i første rekke til familienes ulikhet i struktur og form, men også til antakelsen om at det kan gjelde forhold av mer substansiell og relasjonell karakter. Hvordan opplever så personer som har vokst opp med homoseksuelle foreldre sine familiekonstruksjoner? Hva er familie for dem, og hvordan forstår og oppfatter de begrepet? Spørsmål som dette er sentrale i analysen av hvordan oppveksten i familier som antas å være annerledes, arter og har artet seg.

Familie– hvem og hva er det?

For noen er familiebegrepet avgrenset til å være en heteroseksuell enhet basert på ekteskap og foreldreskap. For andre er familie knyttet til ulikheter i konstruksjoner og praksiser og sees som foranderlige prosesser koplet til sosiale, samfunnsmessige og kulturelle forhold. I dette siste bildet kan familielivet oppfattes som menneskelige samhandlinger som vedlikeholder og utvikler relasjoner mellom individer, uavhengig av biologi og blodsband. I dagens postmoderne samfunn utfordres tidligere oppfatninger og forestillinger av en dagsorden, hvor individualitet, kulturell frisetting og identitetskonstruksjon er rådende (Beck 1992; Ziehe 1994; Giddens 2000). Dette fører også til, at våre oppfatninger om og vår forståelse av, hva familie er og kan være, utfordres, og at familien ikke lengre kan sees på som en passiv struktur innenfor samfunnets rammer, men som en sentral arena for intime relasjoner mellom mennesker (Giddens 1994; Beck 1997). Intimiteten og idealene om kjærlighet og nærhet har fått økt betydning for familiemedlemmene og gjør, at relasjoner og følelsesmessige bånd i familien så å si blir familiens "lim". Analyser av nye familiepraksiser viser også, at familiens betydning i forhold til intimitet og samhandling mellom individer, er svært stor (Silva and Smart 1999).

I betraktning av det mangfold av familiemønstre og familiekonstruksjoner, som eksisterer, er det så å si umulig å foreta analyser av „familien“. I stedet kan det være mer formålstjenlig å analysere i lys av begrepet *doing family*. Ut fra dette perspektivet forstås ikke familie som et substantiv, men som et verb. Gjennom handling og samhandling bygger individene inn rutiner og praksiser, som er stabile og koplet til kulturelle, sosiale, historiske og personlige rammefaktorer, som er i stadig forandring. Morgan (1996) bruker begrepet *family practices* for å vise, at familie kan forstås gjennom de handlinger, som skjer, og de relasjoner som vokser fram mellom mennesker. Han uttrykker det sånn:

We may say that family practices are to do with those relationships and activities that are constructed as being to do with family matters. //...// Family practices are not simply cognitively constructed. They also have some kind of emotional dimension, some sense of personal or

moral significance. Part of the process of constructing family practices, historically and individually, is not simply in terms of being able to identify such practises, but also the recognition that such practices are significant in some way (Morgan 1996:192).

Ved at familieforståelsen knyttes til, hva som skjer av handlinger og relasjonskonstruksjoner, understrekes det, at familien ikke er en "ting", men en sentral arena hvor mennesker utvikler og opplever sammenheng og mening i sine liv. Dette perspektivet gir oss et meget utvidet familiebegrep, og viser, at begrepet må forstås innenfor hva som kjennetegner vår samtid; - et samfunn preget av pluralisme, differensiering og individualisering.

I boken "Gay and Lesbian Parents" hevder F. W.Bozett at "*gay men and lesbians form families*" (1987:xv). Bozett er tydelig i sine konklusjoner på, at de sosiale enhetene, homoseksuelle etablerer, har alle kvalifikasjoner og kriterier, som kreves, for at de kan defineres som familier. Disse kvalifikasjonene og kriteriene knytter han hovedsakelig til emosjonelle forhold, som det å gi og få kjærlighet og omsorg. Bozetts perspektiver på hva familie er og betyr, henger derfor i stor grad sammen med ideene fra Giddens (1994) og Beck (1997) om, at familieforståelsen kan relateres til betydningen av intime relasjoner mellom familiemedlemmene. Weeks, Heaphy and Donovan (1999) bruker begrepet *families of choice* for å beskrive, hvordan homoseksuelle velger og konstruerer sine familier. Dette er familier, som er;

flexible but often strong and supportive networks of friends, lovers and even members of families of origin which provide the framework for the development of mutual care, responsibility and commitment for many self-identified non-heterosexuals. (Weeks, Heaphy and Donovan 1999:111)

Forfatterne hevder, at disse familiene kan representere noe nytt; - gi nye positive og kreative svar til sosiale og kulturelle forandringer, samt utfordre de tradisjonelle oppfatningene av familiekonstruksjon og familierelasjon. I så

måte vil det å være familier med homoseksuelle foreldre på den ene siden kunne oppfattes som en familiekonstruksjon, som kan styrke ideene om mangfold og øke toleransen for annerledeshet, men på den andre siden vil de også kunne føre til en forsterking av forskjell og annerledeshet, siden samfunns- holdningene til homoseksualitet og homoseksuelle foreldre ikke kan hevdes kun å være positive (Anderssen 1997; Hegna, Kristiansen og Moseng 1999; Weeks, Donovan and Heaphy 1999).

De siste 20-30 årene har det vært foretatt en del forskning, som omhandler familier med homoseksuelle foreldre. Mange av disse undersøkelsene har gitt sentrale bidrag både til samfunnsdebatter og politikk. En av de større skandinaviske undersøkelsene, som også har fått politiske implikasjoner, er den svenske undersøkelsen *Barn i homosexuella familjer* (SOU 2001:10). Undersøkelsen ble iverksatt som et resultat av en politisk initiert prosess, hvor det svenske Justitiedepartementet i 1999 oppnevnte "Kommittèen om barn i homosexuella familjer". Rapporten er omfattende, og omhandler mellom annet barn, unge og foreldres opplevelser og tanker om det å tilhøre homoseksuelle familier. Noen av konklusjonene fra rapporten er, at de unge i all hovedsak finner det uproblematisk å forholde seg til sine foreldres seksualitet, men at de yngste finner det noe vanskelig å skulle fortelle om det til sine omgivelser. Dette forklares i rapporten som en konsekvens av de mange ulike forventninger, som preger tenåringsperioden (SOU 2001:10).

En sammenfatning av forskning knyttet til barn og unge, som har vokst opp med homoseksuelle foreldre, viser, at forskningen i all hovedsak har hatt som utvalg lesbiske mødre som tidligere har vært etablerte i heteroseksuelle forhold (Stacey and Biblarz 2001). I tillegg har de lesbiske familiene oftest vært sammenliknet med heteroseksuelle mødre (Tasker and Golombok 1995), noe som indikerer, at behovet for å vise – eller bevise – eventuelle likheter og ulikheter mellom barn/unge med homoseksuelle foreldre og barn/unge med heteroseksuelle foreldre, synes å ha vært et dominerende trekk. En forklaring til dette kan være, at deler av barne-, ungdoms- og familieforskningen blant annet i USA har hatt et fokus, hvor heteronormativiteten har blitt framhevet som den beste, og at heteroseksuelle familier dermed har vært ansett som det normale. Dette kan ha ført til, at forskning om familier med homoseksuelle foreldre har sett det nødvendig å sammenlikne de ulike familiekonstruksjonene, med sikte på å bekrefte eller avkrefte likheter/forskjeller (Stacey and Biblarz 2001). Nok et sentralt element er, at forskningen i all hovedsak har hatt fokus på *foreldrenes oppfatninger* av, hvordan barna og de unge opplever sine liv. Det finnes kun noen få større undersøkelser, hvor ungdom og unge voksne selv gjennom intervjuer og livshistorier har gitt uttrykk for sine erfaringer (Bozett 1987; Tasker and Golombok 1997; SOU 2001).

En rekke undersøkelser av unge mennesker, som vokser opp med lesbiske mødre, viser også, at det ikke finnes sterke indikasjoner på, at disse kan sies å ha dårligere vilkår for livsutfoldelse og livskvalitet, enn unge mennesker med

heteroseksuelle foreldre (Bigner and Jacobsen 1989; Allen and Burell 1996; Tasker and Golombok 1997). En av de siste amerikanske undersøkelsene er Wainright, Russell and Pattersons studie *Psychological Adjustment, School Outcomes, and Romantic Relationships of Adolescents With Same-Sex Parents* (2004). Undersøkelsen bygger på et stort amerikansk materiale om ungdom og ungdoms helse¹. Deres konklusjoner er, at man i forhold til psykisk helse og velbefinnende samt skoleresultater, ikke kan se noen generelle koplinger til, hvilken familiekonstruksjon de unge har vokst opp i – om det er i en lesbisk familie eller i en heteroseksuell familie. Når det gjelder kjærlighetsforhold og seksuell atferd, kan man heller ikke finne sammenheng med familiekonstruksjonen. Et annet poeng i analysen er, at ungdommer som har et godt forhold til sine foreldre, kommer bedre ut i forhold til skoletilpasning, uavhengig av hvilken familiekonstruksjon de har vokst opp i. Wainright, Russell and Patterson uttrykker imidlertid, at det er behov for økt forskningsinnsats på dette området:

... existing research is still sparse and based on small samples, the representativeness of which is generally difficult to assess ./...// Examination of the existing research indicates that there is also a need for analysis of more comprehensive set of outcomes for adolescents who live with same-sex parents (Wainright, Russell and Patterson 2004:1888).

At tidligere forskningsmateriale i all hovedsak er sparsommelig og i stor grad støtter seg til foreldrenes oppfatninger av barnas/de unges situasjon, stiller etter mitt syn enda sterkere krav til å formidle, hva personer, som har vokst opp med homoseksuelle foreldre, *selv* uttrykker av erfaringer.

Metode og materiale

Ungdomstiden er en viktig periode i menneskers liv både med hensyn til foreldrerelasjoner, vennskap, identitetskonstruksjon og seksuell utprøving. I denne sammenheng er det av særlig interesse å få vite, hvordan personer, som har vokst opp i relativt marginale familiekonstruksjoner, opplever sine liv. Det, som skiller mitt materiale fra andre undersøkelser som omhandler temaet, er mangfoldet av familiekonstruksjoner, som er representert. Det betyr, at informantene, som deltar i undersøkelsen, kommer fra familier, som ser svært forskjellige ut². Dette mangfoldet danner bakteppet for analysen, og ungdommens, de unges og de voksnes opplevelser og erfaringer, vil presenteres og diskuteres i lys av dette.

Undersøkelsen baserer seg på et utvalg av 25 ungdommer, unge og voksne. Hoveddelen av materialet består av dybdeintervju med 16 danske informanter og 5 norske. I tillegg har 4 danske informanter skrevet sine livshistorier, og data fra disse vil supplere intervjumaterialet, der dette er relevant ut fra ana-

lysen. Av de 25 informantene er 13 jenter/kvinner og 12 gutter/menn. Alderen er fra 15-45 år, fordelt med 6 personer mellom 15-18 år, 14 personer mellom 19-27 år og 5 personer mellom 31-45 år. Det første intervjuet ble foretatt i desember 2004 og det siste i oktober 2005. Intervjuene varte fra ca. 50 min. til ca. 2 timer, og foregikk i all hovedsak hjemme hos informantene. Intervjusamtalene har vært konsentrert om fire hovedtema: – min familie før og nå, – hvordan det er/har vært å vokse opp i en familie med homoseksuell mor/far, – stigmatisering/problemer, – min identitet, hvem er jeg?³ Denne artikkelen vil imidlertid hovedsakelig ha fokus på de to først hovedtemaene.

Ettersom informantenes foreldre og familier i stor grad befinner seg innenfor det, vi kan definere som skjulte populasjoner, betyr det, at tilgangen til å få kontakt med informanter kan være nokså utfordrende. De 20 danske informantene er hovedsakelig kommet med ved det, man kan definere som snøballmetoden. Prosessen kom i gang ved, at jeg først sendte e-post og informasjon om prosjektet til personer, som var involvert i kjønnsforskningsarbeid på ulike utdanningsinstitusjoner i Danmark. Deretter sendte jeg e-post og informasjon til ulike homoseksuelle organisasjoner. Dette førte til, at jeg fikk etablert kontakt med noen sentrale personer, som igjen kunne anspore meg videre i arbeidet med å finne informanter. De 5 norske informantene kom med via personlig nettverk, hvor noen visste om ungdom/unge/voksne med homoseksuelle foreldre, og som jeg deretter enten ble kontaktet av eller selv kontaktet.

Det er viktig å påpeke, at 19 av henvendelsene gikk gjennom informantenes foreldre og ikke til informantene selv. De 6 resterende informantene tok selv kontakt med meg etter å ha fått vite om prosjektet, men samtlige hadde klart deltakelsen med sine foreldre. Siden det i all hovedsak var via foreldrene, jeg kom i kontakt med informantene, kan dette bety, at datagrunnlaget kan ha en viss seleksjonsskjevhet. Informantene har meldt seg frivillig til å delta i prosjektet, og man kan derfor ikke uten videre anta, at det er et tilfeldig utvalg, som har meldt seg. Visse grupper kan være overrepresenterte. I så måte vil det kunne være en overrepresentasjon av foreldre, som har positive erfaringer med sine barns/unges oppvekst, som kontaktet meg. En indikasjon på dette er, at jeg ved et par anledninger ble informert om informanter, som enten hadde tatt avstand fra sine foreldre på grunn av deres homoseksualitet, eller som selv ikke var åpne om sin familiesituasjon, og derfor ikke ønsket å delta. Til tross for at materialet muligens kan ha en viss skjevhet, er utvalget av informanter nokså uensartet. Selv om majoriteten av informanter i dag befinner seg og bor i større byer, har langt de fleste vokst opp i mindre byer og på landet. Siden utdanning i dag kan hevdes å utgjøre et klasseskille mellom de, som har utdanning, og de som ikke har, viser materialet, at langt de fleste har foreldre med lavere akademisk utdanning. Enkelte av informantene har foreldre med relativt høy akademisk utdanning, og noen har foreldre med ingen akademisk utdanning. I så måte gir materialet indikasjoner på at langt de fleste av informantene har vokst opp i familier, man vil kunne anta tilhører middelklassen.

Analysen er foretatt hovedsakelig ved bruk av metodologi fra grounded theory, hvor det å utvikle, snarere enn å teste teori, er det gjeldende (Glaser and Strauss 1967; Glaser 1978; Strauss 1987; Strauss and Corbin 1990). Imidlertid er det viktig å ha i mente, at intervjusamtalene og livshistoriene om oppvekst og familieliv, er sett i et retrospektivt lys. Det vil derfor være *fortellinger* om opplevelser og erfaringer, som analyseres og diskuteres.

Hvordan familien kan forstås

For å bringe til veie kunnskap om, hvordan det oppleves å vokse opp i familier med homoseksuelle foreldre, har jeg bedt informantene gi uttrykk for, hva de tenker om begrepet "familie"; – hva en familie er for dem slik de oppfatter det. Et gjennomgående trekk er mangfoldet av erfaringer og refleksjoner som presenteres. Dette gjelder erfaringer og refleksjoner både knyttet til struktur - hvordan en familie "ser" ut med hensyn til størrelse og medlemmer – og forhold av relasjonell og følelsesmessig karakter.

Ungdommene, de unge og voksne har en tendens til å sammenlikne sine familier med andre familiekonstruksjoner, når de refererer til egne oppfatninger av begrepet. I og for seg er ikke dette særlig spesielt, siden det å plassere seg selv innenfor en sosial kontekst, gjerne er å identifisere seg i forhold til "noen andre" eller "noe annet". Zygmunt Bauman (1990) uttrykker dette som distinksjonen mellom "oss" og "de". "Oss" er gruppen, som jeg tilhører, og hvor jeg føler meg trygg og hjemme, mens "de" representerer en gruppe, jeg ikke identifiserer meg med. "Oss" og "de" blir i så måte komplementære kategorier, og danner et motsetningsforhold, som først og fremst blir et redskap, vi anvender for å tegne våre verdenskart og plassere oss i en sosial samfunns-kontekst. Følgende utdrag av hva ungdommene, de unge og voksne sier, illustrerer, hvordan denne tendensen trer fram:

På grunn av min oppvekst føler jeg, at min familie er likeså mye en familie som en mor og en far og to barn. Jeg har bare en annen slags familie – en alternativ slags familie, men det er masse av barn, som vokser opp hos kun en mor eller kun en far, skilsmissebarn, eller hvor den ene har gått bort eller er flyttet eller av annen grunn ikke er tilstede. Så min familie er likeså mye en familie (Camilla 22).

Var vi en familie? Nei eller jo, av en spesiell grad. Vi dannet tradisjoner, vi reiste, vi levde under samme tak og hang på hverandre, men familie?...Utad tror jeg ikke folk ville kalt oss familie (Rebecca, 21).

Andre familier gjør jo ikke helt andre ting enn det vi gjør – vi spiser på samme måten og vi gjør de samme ting... (Christoffer, 16)

Som personer med homoseksuelle foreldre, indikerer disse uttalelsene, at det å sammenlikne sin familie med andre familiekonstruksjoner, både kan synliggjøre og tydeliggjøre egen familietilhørighet, samtidig som det plasserer en selv i forhold til, hva som innenfor et heteronormativt perspektiv anses som "det normale". Uttalelsene indikerer i tillegg, at informantene ser sine familier som en del av postmodernismens familiekonstruksjoner; stefamilier, en-forelderfamilien, serielle ekteskap mv. I så måte setter informantene sine familier i relasjon til generelle samfunnstendenser og ikke kun i forhold til det seksuelle bakteppet.

Et av hovedtrekkene i dette materialet er imidlertid, at til tross for at mange av informantene sammenlikner sine familier med andre familier, gir ikke informantene uttrykk for, at de synes deres familier er særlig annerledes eller uvanlige. Dette hovedtrekket har ført til identifiseringen av to sentrale aspekter, som tydeliggjør, hvordan familie, familiekonstruksjoner og foreldreskap oppfattes. Disse to aspektene er:

- Familiekonstruksjoner i lys av *diversity, doing family og family practices*.
- Familiekonstruksjoner i lys av relasjoner.

Selv om jeg velger å analysere aspektene relativt atskilte, er de på ingen måte gjensidig utelukkende. Likevel vil en slik identifisering forhåpentligvis kunne gi supplerende perspektiver og innfallsvinkler, heller enn overlappende.

Familiekonstruksjoner i lys av *diversity, doing family og family practices*

En familie for meg det er mennesker jeg har lyst til å tilbringe tid sammen med. Det er mennesker som jeg vet jeg kan stole på, som kan støtte meg når jeg har det vanskelig, og som samtidig kommer til meg når de har det vanskelig, ikke sant? Det er mennesker som viser omsorg for meg, og som jeg viser omsorg for (Henrik, 24).

Alle de homoseksuelle familiene, jeg har hørt om eller kjenner, har vært satt sammen på forskjellige måter med mange spøjse konstellasjoner i forholdet mellom foreldre, biologisk opphav, steforeldre osv (Liz, 20).

Jeg tror faktisk det klareste familiære forholdet jeg har, det har jeg til min storesøster, som jeg bodde sammen med de første år av mitt liv.// ...//Vi er ikke biologiske søsken, men hun er den jeg føler meg tettest knyttet til (Oscar, 21).

Familiebildene, som beskrives i disse tre uttalelsene, representerer i stor grad, hva de fleste av informantene uttrykker, når de refererer til oppfattelsen av hva familie er, og hvordan den kan forstås. Familiebegrepet strekker seg utover definisjoner om slektskap og blodsbånd, og presenterer familiekonstruksjoner hvor mangfold er stikkordet.

Familieteoretikere har gjerne ulike perspektiver, når de diskuterer "familien"; – hvorvidt familien er en basisenhet eller utviklet fra en, eller om "familien" i det hele tatt eksisterer (Bernardes 1985; Cheal 1989). Jan Trost (1990) går så langt som til å konkludere, at ingen egentlig "vet", hva en familie er. Han hevder, at perspektivene på, hva en familie er, varierer så til de grader, at om man hevder "å vite" hva familien er, står en i fare for å vise ukunnskap heller enn kunnskap. Familiemønstrene har endret seg fra å være relativt rigide i sin struktur til å bli utvidete og mangfoldige. Katja Boh betegner denne endringen i familiemønstrene som *a convergence to diversity*:

Not one, but a variety of family patterns have emerged, have become legitimate and practised by people in accordance with their needs and living conditions. And just because the living conditions and the social forces that influence them are so different in the different European countries, we are inclined to believe that the development will not go in one and the same direction, but will lead to a still diversification of family patterns in Europe. Nevertheless, there is at least one uniform trend in the overall development of family patterns, and this is the trend towards recognition of diversity (Boh 1989:295).

Dette mangfoldet trer tydelig fram, når vi diskuterer, hvordan familieliv konstrueres og praktiseres mellom annet i forhold til faktorer som økonomi, bosted, klasse, seksualitet og kjønn. Disse faktorene vil også danne rammeverket for, hvordan familiære relasjoner etableres, utvikles og ikke minst vedlikeholdes. Familielivet er derfor ikke kun et familieliv alene, men konstrueres sammen med og innenfor de sosiale og kulturelle kontekstene, familiene lever i.

Langt de fleste informantene i denne undersøkelsen er med på å understøtte ideene om familiebegrepet som mangfoldig og uensartet. Når det gjelder forhold, som går på kjønn og seksualitet, uttrykker enkelte av informantene, at for dem er familien deres foreldre og slekten, men disse informantene skiller i svært liten grad mellom familie og slektskap i form av biologi og blodsband. Dette betyr, at i sin forståelse av familie, tydeliggjøres det i svært liten grad et skille mellom, hva som er biologisk og ikke-biologisk familie. Dette er et anliggende, informantene deler med andre barn og unge, som vokser opp i dagens samfunn. Samlivsbrudd mellom biologiske foreldre og nye etablerte familieformer som steforeldrefamilier og to-kjernefamilier, fører til at gamle slektsrelasjoner redefineres, og nye familieband etableres og konstrueres. Den biologiske familiens betydning vil i så måte kunne variere, og i enkelte sammenhenger vil ikke-biologisk familie være vel så betydningsfull som biologisk (Ottosen 1999; Bunkholdt 2006).

Et annet element er, at uavhengig av hvorvidt informantene i denne undersøkelsen opplever familie som et utvidet eller et mer avgrenset begrep, trer de relasjonelle bånd, de opplever til sine familiemedlemmer, relativt sterkt

fram. I så måte oppleves familie som et sett personer, hvor relasjoner og affektive bånd blir det viktigste elementet for, hvorfor disse personene refereres til som familie. Et uttrykk for nettopp dette kan illustreres gjennom Peters synspunkter og erfaringer. Han forteller, han har fire familier, som han har kontakt med, og sier, familie er et meget stort begrep for han:

Altså når jeg sier min familie – eller min mors familie – så dekker det alle de personer der – sånn 15 eller 20 personer. //...// Jeg kunne godt bruke familie om alle mine foreldre og alt det der, men det er jo sånn fullstendig overskuelig innhold, så det gjør jeg faktisk ikke. Jeg ser det som forskjellige familier, som ikke riktig henger sammen (Peter 22).

Til tross for at Peter uttrykker, at hans familier ikke “henger sammen”, forteller han under intervjuet de følelsesmessige relasjonene, han har til de forskjellige familienes medlemmer. Disse fire familiene representerer ingen uoversiktighet eller uorden for Peter, slik han refererer til dem. Tvert imot utviser han stor oversikt over og innsikt i de ulike familiekonstruksjonene, og ser seg selv plassert innenfor disse ulike kontekstene. Dette er også et trekk, som går igjen hos langt de fleste av informantene. Selv om de forteller om et mangfold av familiekonstruksjoner, er det ingen, som uttrykker, at dette på noe tidspunkt har vært uoversiktlig eller kaotisk. Anne sier, at for henne har familie alltid vært et definisjonsspørsmål. Familiesammensetningen har variert i hennes liv, og det samme har relasjonene, hun har hatt til de ulike familiemedlemmene. Hun uttrykker det slik:

Det handler vel noe om hvem som er viktige for meg, hvem som har vært der for meg og hvem som har brydd seg. Det er de som har fått lov til å beholde “familie- labelen” (Anne 31).

Spørsmålet om oversiktighet eller uoversiktighet, om hvem som er familie, og hvem som ikke er det, synes ikke å framtre som et problematisk anliggende for informantene, og deres fortellinger er til tider meget detaljerte angående familiære relasjoner. Riktignok uttrykker Anne (31), at familiekonstruksjonene har variert i hennes liv, og Anita (25) forteller, at hennes syn på hva familie er og kan være, har endret seg; – mens hun tidligere oppfattet familie som far, mor og to barn, mener hun i dag, at „*familie kan være ufattelig mange ting*“ (Anita 25). Informantene uttrykker med dette en forståelse av familier – både de homoseksuelle og de heteroseksuelle – som pluralistiske og mangfoldige. Til tross for denne forståelsen, synes ikke dette å ha gitt informantene en opplevelse av diskontinuitet eller mangel på oversikt over de familiære relasjonene i sine liv.

Et annet sentralt aspekt er forståelsen av, at familier “er”, hva familier “gjør”. Dette fokuset – ideen om “doing family” som motsats til “being in a

family" – krever aktivitet og deltakelse og danner grunnlag for forhandlinger mellom familieaktørene. E. Silva og C. Smart hevder mellom annet, at "*what a family is appears intrinsically related to what it does*" (Silva and Smart 1999:7). Siden det moderne familielivet kan karakteriseres ut fra mangfold, kan det å analysere familien ut fra, hvordan familielivet leves, være et interessant perspektiv. Vi snakker med dette om, at *family practices* (Morgan 1996), gir oss kunnskap om, hvordan familielivet konstrueres i hverdagen, og hvordan familie kan forstås og oppfattes gjennom mellommenneskelige samhandlinger. Langt de fleste personene i denne undersøkelsen forteller om en oppvekst i familier, hvor ferie – og fritidsaktiviteter, daglige rutiner og sammenkomster med andre familiemedlemmer, er og har vært sentrale og viktige ingredienser. På denne måten forteller de, hvordan aktivitet og samhandling styrker relasjoner og familiære bånd. Flere av de unge og voksne informantene sier, at deres kontakt nå med foreldre og familie i stor grad består av telefonisk kontakt, samt at de møter hverandre relativt jevnlig – særlig i høytider, ferier og ved fødselsdager. De beskriver disse sammenkomstene som "riktig hyggelige", "meget viktige for meg" og "høytid og glede". Alt dette indikerer, at det er samhandlingene, tilhørigheten og de relasjonelle båndene mellom mennesker, som gir ungdommene, de unge og voksne a sense of coherence - opplevelsen av sammenheng og kontinuitet – i sine liv (Antonovsky 1979).

Familiekonstruksjoner i lys av relasjoner

Ungdommene, de unge og voksne i undersøkelsen refererer til, at opplevelsen av familiebegrepet og hvem de anser som familiemedlemmer, i stor grad er uavhengig av biologi og blodsband, men sterkt koplet til følelsesmessige og relasjonelle forhold. Studier viser også, at selv om nye familieformer etableres og konstrueres, betyr ikke dette, at omsorgsverdier og omsorgsforpliktelser i familien forsvinner eller får mindre betydning. Tvert imot er disse verdiene og forpliktelsene sentrale, når det gjelder å knytte relasjoner og samhørighet mellom mennesker, og er uavhengige av familietyper og familiekonstruksjoner (Silva and Smart 1999). Et fellestrekk i denne undersøkelsen er informantens positive relasjoner både til biologiske og ikke-biologiske foreldre og familie. De forteller om handlingsmønstre, familiepraksiser, omsorg og omtanke, og hvor relasjoner mellom mennesker er sterkere enn biologi og blodsband. Dette understøttes også av tidligere undersøkelser, som viser, at barn og unges bindinger og relasjoner til sine homoseksuelle foreldre ikke skiller seg fra barn og unges relasjoner til heteroseksuelle foreldre (Miller 1979). Det finnes undersøkelser, som viser, at barn og unge kan ha vært negative til farens seksualitet, men hvor hans faderskap likevel har blitt akseptert (Bozett 1987). Likeledes viser den svenske undersøkelsen, at det er en viss risiko for at barn og unge, som har vokst opp uten opplevelsen av sammenheng i sine liv, som ikke har opplevd positive relasjoner til sine foreldre og samtidig skulle tilpasse seg nye omstendigheter og nye voksne i familien, vil kunne la foreldrenes homosek-

sualitet så å si bli "syndebukken" og "knaggen" å henge vanskelighetene på (SOU 2001). Dette siste er ikke et mønster, som trer fram i denne undersøkelsen. Derimot fortelles det om bilder av ulikhet og mangfold, om nærhet og relasjonskonstruksjoner knyttet til en utvidet oppfatning av, hva familie er. En undersøkelse foretatt av Golombok and Tasker (1994) viser også, at den viktigste faktoren for trygge og positive foreldre-barn relasjoner, er kvaliteten på samspillet og interaksjonen mellom forelderen og barnet, og ikke kjønnen eller den seksuelle orienteringen til forelderen.

Foreldre blir altså framhevet som meget betydningsfulle, men langt de fleste informantene framholder, at det er uvesentlig, hvilket kjønn foreldrene har. Her uttrykker de, at det viktigste er, at det er mennesker, som evner å gi barn og unge det, de har behov for i oppveksten. I så måte snakker informantene mer om sosiale foreldre enn biologiske, hvilket igjen indikerer, at biologi underordnes relasjonelle og følelsesmessige bånd. Dette betyr ikke, at informantene mener biologiske relasjoner er helt uvesentlige, noe som kommer sterkest til uttrykk hos informanter, som har opplevd samlivsbrudd mellom biologisk mor og far, og hvor mor senere har gått inn i lesbiske parforhold. Disse informantene uttrykker blant annet, at deres relasjon til biologisk mor er sterkere enn til morens partner. Den ikke-biologiske forelderen blir av ungdommen, den unge og voksne definert som "en meget god venn", "en tante", "en stemor", og flere av informantene bruker fornavnet på den ikke-biologiske forelderen, når de omtaler han/henne. Når foreldre skilles og går inn i parforhold, hvor steforeldre blir en del av den nye familien, er det ikke uvanlig, at disse foreldrene beneves med fornavn. I så måte vil familier med homoseksuelle foreldre og stefamilier med heteroseksuelle foreldre ha de relativt samme betingelser, når det gjelder navnebruk på personen som trer inn i foreldrefunksjonen (Weston 1997). Steforeldres utfordringer – enten de er homoseksuelle eller heteroseksuelle – ligger i både å være innflyttere i familien, og samtidig skulle være foreldre. Denne ambivalensen kan føre til, at steforeldrens innflytelse på oppdragelse, omsorg og autoritet kanaliseres via barnets biologiske forelder. En slik kanalisering kan føre til, at engasjementet i barnet/ungdommen blir mindre, noe som igjen kan få konsekvenser for relasjonsbyggingen mellom steforelderen – barnet/ungdommen (Schwartz 1999). Undersøkelser viser imidlertid, at unge mennesker, som har vokst opp i lesbiske familier, beskriver deres relasjoner til morens partner betydelig mer positivt enn unge mennesker, som har vokst opp sammen med en heteroseksuell mor og hennes mannlige partner (Tasker and Golombok 1995).

Personene, som har vokst opp med lesbiske mødre og har donorfedre, skiller derimot ikke i like stor grad på sine relasjoner til biologisk og ikke-biologisk mor. De ikke-biologiske mødre defineres i all hovedsak som likeverdige mødre, og informantene benevner dem gjerne som "mor", "annen-mor" eller ved fornavn. En forståelse av dette kan ligge i, at lesbiske foreldre er svært åpne overfor sine barn om, at de har donorfar (Golombok 2000), og ved å ha

fått dette fortalt som barn – og erfart at deres to mødre var likeverdige oppdragere – kan foreldreskapet ha blitt utøvet og oppfattet som likeverdig. Den ikke-biologiske moren har dermed ut fra dette blitt likeså betydningsfull som den biologiske. Camilla – som har donorfar – forteller om sine erfaringer fra oppveksten med sine to mødre på denne måten:

Jeg har hatt to kvinner som har oppfostret meg, og de har altså fordelt rollene som skal være i et trygt familieliv. //...//Jeg tenker på at de har saktens skapt et trygt miljø for meg, de har gitt meg kjærlighet. Den ene har laget mat og den annen har hugget ved, – hvis man skal si det sånn helt primitivt. At de har vært to kvinner har ikke vært noe jeg kunne merke på de ting jeg har lært, eller den tilgang til verden jeg har fått ved å være i deres familie (Camilla 22).

Vi vet, at holdningene til homoseksualitet spesielt i Skandinavia har blitt mer positive de siste årene, men selv om befolkningen har blitt mer tolerant til homoseksualitet, er likevel det gjennomgående mønstret, at befolkningen er relativt negativ til det (Anderssen 1997). Weeks, Donovan and Heaphy (1999) som hovedsakelig refererer til engelske forhold, hevder, at selv om alternative familieformer har fått en økende aksept de siste årene, er der "*a continuing stigma attached to non-heterosexual (lesbian, gay, same-sex or "queer") forms*" (1999:93). Til tross for at informantene i denne undersøkelsen har vokst opp i familier som ut fra et heteronormativt perspektiv kan defineres som utenfor "det normale", er deres uttalelser og erfaringer, at foreldreskapet likeså vel kan utøves av to personer med samme kjønn, som av to personer med motsatt kjønn. Dette kan forstås dit hen, at det er *family practices*, og hvordan foreldreskapet *utøves*, som er det viktigste for å oppleve en god oppvekst, og ikke kjønn eller biologisk tilknytning.

Konklusjon

I denne artikkelen er det ungdommer, unge og voksne, som har gitt uttrykk for, hvordan de opplever eller har opplevd å vokse opp i en familie, som innenfor heteronormativiteten ikke er "normal", men som samtidig er en del av det mangfold av familiekonstruksjoner, som eksisterer. Bildene, som trer fram, er personlige fortellinger, som skildrer ulike opplevelser og erfaringer knyttet til forestillinger om familie og foreldreskap. Informantene forteller om familiekonstruksjoner, som i stor grad faller sammen med, hvordan familien i følge Giddens (2000) kan sees på som et *refleksivt prosjekt*, som stadig forandres gjennom en pågående refleksjon over, hva familie er, og hva som er *meningen* med den. Deres familier oppleves og oppfattes som mangfoldige og forskjellige, og deres uttalelser om, hvordan relasjonelle bånd utvikles gjennom, hva de gjør sammen med hvem, tydeliggjør hvordan omsorg, omtanke og tilknytning utvikles innenfor kontekster av foreldreskap, familie, slekt og vennskap. På

denne måten viser undersøkelsen, at de biologiske bånd knyttet til forståelsen av familie og foreldreskap, i stor grad underordnes de relasjonelle og følelsesmessige.

Som ungdommer, unge og voksne, som har vokst opp med homoseksuelle foreldre i tilsynelatende "uvanlige" familier, gir disse informantene oss innblikk i, hvordan deres familier og familieliv konstrueres innenfor det, de selv oppfatter som "vanlig og alminnelig". Til tross for at deres familier er ulik majoritetens og heteronormative forestillingene om, hvordan familier skal "se ut", definerer de sine familier innenfor en forståelse av mangfold og variasjon, heller enn innenfor forståelsen av annerledeshet og avvik. Deres livshistorier er basert på en erfaringskunnskap kun disse besitter, og er i så måte unike fortellinger om en oppvekst i vanlige uvanlige familier.

Noter

1. National Longitudinal Study of Adolescent health (Add health) 1997.
2. 9 av totalt 25 informanter har i sine barneår og tidlige ungdomsår vokst opp sammen med biologiske mødre og fedre. De har deretter opplevd samlivsbrudd og at deres mødre har "kommet ut" som lesbiske og senere innledet lengre eller kortere lesbiske parforhold. 7 av informantene har vokst opp alene med lesbiske mødre eller i lesbiske parforhold, og har donorfedre – kjente eller ukjente. 3 av informantene har vokst opp med homoseksuelle fedre og deres partnere. 3 har vokst opp med lesbiske mødre og tidvis i lesbiske parforhold, men har ikke kjent sin biologiske far (ikke donor). 2 har vokst opp sammen med biologisk mor og far, opplevd skilsmisse, men har ikke bodd sammen med mødrene i deres lesbiske parforhold etter skilsmissen. 1 har vokst opp med at omsorgen har vært delt mellom lesbisk mor og hennes partner, og homoseksuell far og hans partner.
3. Under utarbeidelsen av intervjuguiden var den svenske SOU 2001 en viktig inspirasjonskilde.

Litteratur

- Allen, Mike & Nancy Burrell 1996: "Comparing the Impact of Homosexual and Heterosexual parents on Children: Meta-Analysis of Existing Research". *Journal of Homosexuality*, 32, p. 19-35.
- Anderssen, Norman 1997: "Er lesbiske kvinner og homofile menn fortsatt stigmatiserte i Norge?" Notat om holdninger overfor lesbiske kvinner og homofile menn. I V.Benum, E.Friis & A. Offerdal(red.): *Vite for å forstå. 10 artikler om homoseksualitet og lesbiske og homofiles livsvilkår i Norge i dag*. Oslo:Universitetet i Oslo.
- Antonovsky, Aaron 1979: *Health, stress, and coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bauman, Zygmunt 1992: *Att tänka sociologiskt*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Beck, Ulrich 1992: *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, Ulrich 1997: "Democratization in the family". *Childhood*, 4, (2), p. 151-169.
- Bernardes, Jon 1985: "Do we really know what „the family“ is"? In P.Close and R. Collins (eds.): *Family and Economy in Modern Society*. Basingstoke: Macmillan.
- Bigner, Jerry J. & R. Brooke Jacobsen 1989: "Parenting Behaviors of Homosexual and heterosexual fathers". *Journal of Homosexuality*, 18, p.73-86.
- Boh, Katja 1999: "European family patterns – a reappraisal". In K.Boh, M.Bak, C.Clason, M. Pankratova, J.Qvortrup, G.Sgritta and K.Wærness (eds.): *Changing*

- Patterns of European Family Life*. London: Routledge.
- Bozett, Frederick W. 1987: "Preface". In Frederick W. Bozett (ed.): *Gay and Lesbian Parents*. New York: Praeger Publishers.
- Bozett, Frederick W. 1987: "Children of Gay Fathers". In F.W. Bozett (ed.): *Gay and Lesbian Parents*. New York: Praeger Publishers.
- Bunkholdt, Vigdis 2006: "Barnets beste – mellom kontinuitet og stabilitet". I R. Føllesø (red.): *Sammen om barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cheal, David 1989: "The Meanings of Family Life". In K. Ishwaran (ed.): *Family and Marriage*. Toronto: Wall and Thompson.
- Giddens, Anthony 1994: *Intimitetens forandring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Giddens Anthony 2000: *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Glaser, Barney G. 1978: *Theoretical Sensitivity: advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, California: Sociology Press.
- Glaser, Barney G. and Anselm L. Strauss 1967: *The Discovery of Grounded Theory*. New York: Aldine de Gruyter.
- Golombok, Susan 2000: *Parenting; what really counts?* London: Routledge.
- Golombok, Susan and Fiona Tasker 1994: "Children in lesbian and gay families: Theories and evidence". *Annual Review of Sex Research*, 5, p.73-100.
- Hegna, K., H. W. Kristiansen og B. U. Moseng 1999: *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.(NOVA-rapport 1999:1).
- Miller, B. 1979: "Gay Fathers and Their Children". *The Family Coordinator*. 28, p.544-552.
- Morgan, David H.J. 1996: *Family Connections*. Cambridge: Polity Press.
- Ottosen, Mai Heide 1999: "Familieoppfattelse balndt børn i sammenbragte familier.". I L. Dencik og P. Schultz Jørgensen: *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Schwartz, Rikke 1999: "Stedforælderfamilien". I L. Dencik og P. Schultz Jørgensen: *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Silva, Elisabeth B. and Carol Smart 1999: "The "new" practices and politics of family life". In E. Silva and C. Smart (eds.): *The New Family?* London: Sage Publications.
- Stacey, Judith & Timothy J. Biblarz 2001: "(How) does the sexual orientation of parents matter"? *American Sociological Review*, vol. 66, p. 159-183.
- Strauss, Anselm L. 1987: *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strauss, Anselm L. and Juliet M. Corbin 1990: *Basics of Qualitative Research: grounded theory procedures and techniques*. Mewbury Park, California: Sage.
- SOU 2001:10: *Barn i homosexuella familjer*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Tasker, Fiona & Susan Golombok 1995: "Adults raised as children in lesbian families". *American Journal of Orthopsychiatry*, 65 (2), p.203-215.
- Tasker, Fiona & Susan Golombok 1997: *Growing up in a lesbian family*. New York: The Guilford Press.
- Trost, Jan 1990: "Do we mean the same by the concept of family"? *Communication Research*, 1990, 17, p.431-443.

- Ziehe, Thomas 1994: *Kulturanalyser – ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Weston, Kath 1997: *Families we choose*. New York: Columbia University Press.
- Wainright, Jennifer L., Stephen T. Russell & Charlotte J. Patterson 2004: "Psychological Adjustment, School Outcomes, and Romantic relationships of Adolescents With same-Sex Parents". *Child development*, vol.7,nr.6, p.886-1898.
- Weeks, Jeffrey, Cathrine Donovan & Brian Heaphy 1999: "Everyday Experiments: Narratives of Non-heterosexual Relationships". In E. Silva and C. Smart (eds.): *The New Family?* London: Sage Publications.
- Weeks, Jeffrey, Brian Heaphy & Cathrine Donovan 1999: "Partners by Choice: Equality, Power and Commitment in Non-heterosexual relationships". In G. Allan (ed.): *The Sociology of the Family*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.